

Кушніренко Олександр Георгійович

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кушніренко Александр Георгиевич

*кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры конституционного права*

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Kushnirenko Alexander

*Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Assistant Professor of Constitutional Law Department
Yaroslav Mudryi National Law University*

Мічківський Роман Володимирович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мичкинский Роман Владимирович

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Michkivskyi Roman

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

DOI: 10.25313/2520-2308-2020-5-6013

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОНАСТУПНИЦТВА УКРАЇНИ: ПРАВОНАСТУПНИЦЯ УНР ЧИ УРСР?

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРАВОПРЕЕМСТВА УКРАИНЫ: ПРАВОПРЕЕМСТВО УНР ИЛИ УССР?

SOME ASPECTS OF UKRAINIAN GOVERNMENT SUCCESSION: SUCCESSION FROM UPR OR USSR?

Анотація. Авторами статті наведено характеристику стану національної пам'яті на початку становлення української державності і виявлено причини того, чому Україна 29 років тому не відновила, як країни Балтії, а проголосила незалежність.

Здійснено ґрунтовний аналіз такої фундаментальної конституційної цінності України, як безперервності конституційних традицій. Авторами статті досліджено значення історичної спадщини, що полягає у визнанні правонаступництва щодо Української Народної Республіки (далі — УНР). Відповідно до цього висвітлено два підходи: формально-юридичний та культурно-історичний, окремо досліджено кожен з них та сформульовані чіткі позиції щодо необхідності імплементації обох в законодавчу систему нашої держави. Тим більше, авторами відзначено, що задля збереження української дипломатії та збереження своїх позицій у боротьбі з зовнішнім ворогом, не варто завдавати собі зайвих проблем через відмову від прийнятих зобов'язань за часів УРСР та, навпаки, прийняття тих зобов'язань, що були прийняті Україною за часів УНР. Авторами також було досліджено кілька законопроектів, що надходили в Верховну Раду. Було здійснено оцінку законодавчих пропозицій та ініціатив щодо скасування ряду Законів України, визнання їх такими, що втратили чинність з моменту проголошення незалежності. Розтлумачено сенс терміну «окупація» і наведено аргументи того, чому не можна вважати режим СРСР окупаційним щодо України згідно з положеннями міжнародного гуманітарного права.

Авторами констатовано, що відхилення науково-експертним управлінням законопроектів цілком обґрунтоване, бо питання правонаступництва України є доволі складним та не таким дослідженим, а суто ідеологічний підхід не має під собою правового підґрунтя, що ніяк не узгоджується з формально-правовим підходом правонаступництва.

У цій статті були надані висновки, що ґрунтуються на чіткій позиції авторів щодо важливості та необхідності наступництва конституційних традицій своїх попередників, важливості оновлення національного законодавства та прогресу національної самоідентифікації через поєднання формально-юридичного правонаступництва від УРСР з культурно-історичним правонаступництвом від УНР, тим самим успадковуючи правову традицію, політичний менталітет та культуру останнього.

Ключові слова: правонаступництво, УРСР, УНР, історико-культурна спадщина, міжнародно-правові норми, Вігенська конвенція.

Аннотация. Авторами статьи проведена характеристика состояния национальной памяти в начале становления украинской государственности и выявлены причины того, почему Украина 29 лет назад не возобновила, как страны Балтии, а провозгласила независимость.

Осуществлен основательный анализ такой фундаментальной конституционной ценности Украины, как непрерывности конституционных традиций. Авторами статьи исследовано значение исторического наследия, которое заключается в признании правопреемства в отношении Украинской Народной Республики (далее – УНР). Согласно этому освещены два подхода: формально-юридический и культурно-исторический, отдельно исследован каждый из них и сформулированы четкие позиции о необходимости имплементации обоих в законодательную систему нашего государства. Тем более, авторами отмечено, что для сохранения украинской дипломатии и сохранения своих позиций в борьбе с внешним врагом, не стоит наносить себе лишних проблем из-за отказа от принятых обязательств во времена СССР и, наоборот, принятие тех обязательств, которые были приняты Украина во времена УНР. Авторами также было исследовано несколько законопроектов, которые поступали в Верховную Раду. Была проведена оценка законодательных предложений и инициатив по отмене ряда законов Украины, признания их утратившими силу с момента провозглашения независимости. Разъяснен смысл термина «оккупация» и предоставлено аргументы того, почему нельзя считать режим СССР оккупационным по отношению к Украине в соответствии с положениями международного гуманитарного права. Авторами констатировано, что отклонение законопроектов научно-экспертным управлением вполне обосновано, потому что вопрос правопреемства Украины довольно сложным, не таким исследованным, а чисто идеологический подход не имеет под собой правовой основы, никак не согласуется с формально-правовым подходом к правопреемству.

В этой статье были предоставлены выводы, основанные на четкой позиции авторов по важности и необходимости преемственности конституционных традиций своих предшественников, важности обновления национального законодательства и прогресса национальной самоидентификации через сочетание формально-юридического правопреемства от СССР по культурно-историческим правопреемством от УНР, тем самым наследуя правовую традицию, политический менталитет и культуру последнего.

Ключевые слова: правопреемство, СССР, УНР, историко-культурное наследие, международно-правовые нормы, Венская конвенция.

Summary. The authors of the article characterize the national remembrance in the beginning of the formation of the Ukrainian state and describe the reason why the Ukrainian government did not restore the independence, like the Baltic States, but declare of the independence of Ukraine 29 years ago.

Such fundamental constitutional values of Ukraine, uninterrupted constitutional traditions are examined by the authors. The authors of the article draw attention to the historical heritage, involve the recognition of Ukraine as a legal successor of the Ukrainian People's Republic (next – UPR). There are two ways of recognition of succession: formal-legal and cultural-historical. The authors describe each of them and give their own opinion about these aspects and about necessity of implementation of both of them in the legislative system of our state. Moreover, the authors have determined that the Ukrainian diplomacy and the preservation of its position prevent from external threats. According to the authors It's not necessary to make more problems by disclaiming the international obligations and denunciation of most important international documents. The next problem, in the opinion, is that our government will take the responsibilities of Ukrainian People's Republic. The authors also investigate some of the draft laws that are drafted by the deputies of the Verkhovna Rada. These legislative propositions that are suggested to denounce the number of laws of Ukraine. The term «occupation» has been explained by the authors of the article. The authors give argument that it wasn't occupation of Ukraine by USSR in accordance to the international law. The scientific experts office of the Verkhovna Rada rejected the draft laws and their decision was resonable because the problem of succession was too complicated and it wasn't examined as it was necessary. An idiological approach is not a legal method, which lacks a legal basis.

In this article, the reasoned conclusion of the importance and necessity of the constitutional traditions was given by authors, as well as the importance of national legislation and the progress of national self-identification through the formalization of the succession from Ukrainian Soviet Socialist Republic and the necessity of connection with the cultural-historical succession from the UPR was very important too.

Key words: *succession, the Ukrainian Soviet Socialist Republic, the Ukrainian People's Republic, historical and cultural inheritance, international legal norms, the Vienna Convention.*

Постановка проблеми. Добре відомо, що історична спадщина один із найважливіших засобів державотворення будь якої країни і самоідентифікації будь якого суспільства. Так як оцінка подій минулого століття була піддана тотальній ревізії, а історичний процес нашої держави не є досі усвідомленим колективною пам'яттю українського суспільства, то наразі, під час певних зрушень в бік демократизму і піднесенні національної пам'яті, постає питання про правонаступництво України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковий аналіз інституту правонаступництва України щодо УНР чи УРСР здійснювався не такою великою кількістю науковців. Серед яких можна виділити Єгоров А.Є.[7], Войціховського А.В. та Бакумова О.С.[11], Іванову А.Ю [7]., Ємця І.О [6], які досліджували лише окремі аспекти цієї надзвичайно важливої конституційно-правової проблеми.

Формування цілей статті. Метою статті є загальний аналіз проблем пов'язаних з інститутом правонаступництва стосовно УНР чи УРСР, перспектив визнання українських державницьких та конституційних традицій та примирення формально-юридичного та культурно-історичного правонаступництва.

Виклад основного матеріалу. На початку становлення України як незалежної держави, фахівцями у галузі науки було визначено, що стан національної пам'яті українців знаходився в кризовому стані через їхню амбівалентність, відсутність політичної та правової культури в українського народу, нігілізму на всіх рівнях суспільного життя. Про це свідчать і події наразі прийняття конституції, коли ні наукове, ні політико-правове середовище не виявилися готовими дати фахові юридичні оцінки історико-правовим реаліям українського державотворення [10]. Відповідно до стенограм обговорення Конституції України на сесії Верховної Ради України (далі — Рада) 1996 року, навіть фраза про «багатовікову історію України» розділила політичні сили в Раді на два табори, що поставило під загрозу її закріплення у остаточному тексті Конституції. Як зазначила Іванова А.Ю у своїй роботі, що подібні ситуації певною мірою віддзеркалювали і стан історичної науки, яка на той момент не мала достатнього національного історич-

ного наративу та не була готова пропонувати основи формування національної ідентичності. [9, с. 19]. З цим твердженням, важко не погодитися, адже відповідно до вищезгаданого, можна сказати про те, що більшість тогочасних парламентарів складали представники заангажованої комуністичної еліти. Як вірно підкреслив Єгоров А.Є., Верховна рада легітимізує власну діяльність і наявну структуру державних органів, що в умовах 1991 р. є виваженим рішенням, оскільки дозволяє зберегти структуру державного управління [7]. Це дійсно так, бо саме для комуністів це було виваженим рішенням, адже така легітимація сприятиме недопущенню до керівних посад прогресивних демократів. Тож, в реаліях 90-х років, через відсутність розуміння у більшості про історично-культурну спадщину, не могло йти і мови про визнання правонаступництва від УНР. Хоча казати про повну її відсутність не можна. Бо саме тоді, демократи, представники Народного Руху України, ще до прийняття акту проголошення незалежності України визнали безперервність процесу українського державотворення. А саме, Л. Лук'яненко перший варіант назвав не «Актом», а «Універсалом». Таким чином автор пов'язував цей документ із українськими звичаями козацьких часів УЦР. Згідно з цією редакцією ВР УРСР 24 серпня мала не проголосити, а відновити незалежність України «продовжуючи традиції УНР, сформульовані 1918 р. і Четвертому Універсалі». Проте задля компромісу, демократи змушені були відмовитись від історичної традиції, а тому перевага була віддана політичній позиції колишніх комуністів, які спочатку нашого державотворення обрали прорадянський вектор.

12 вересня 1991 року був прийнятий закон «Про правонаступництво». Унаслідок прийняття даного акту Україна є правонаступницею УРСР але в ньому жодним чином не згадується «багатовікова традиція», тим більше УНР. Хоча 24 серпня 1992 р. Уряд УНР у екзилі передав повноваження нашому президентові. Під час цього процесу була передана грамота, де йшлося про безперервну діяльність уряду продовж 70 років. Леонід Кравчук під час передачі клейнод, заявив, що цей акт має нагадати всім, що Україна веде свій родовід, свою політичну, державницьку біографію від історичних часів, які надають

силу і велич нашому народові, — від часів Київської Русі, Козацько-Гетьманської держави й Української Народної Республіки [6]. Уряд у екзилі зазначав, що фактично маріонетковий режим УРСР не мав власного суверенітету, а уряд УНР мав наявність обмеженого, але дипломатичного визнання протягом еміграції: добув членство у Лізі Націй, визнавався багатьма державами Східної та Центральної Європи.

На сьогодні ми є свідками відродження та піднесення національної свідомості та формування власної національної свідомості. Після революційних подій у 2013–2014 рр., українська нація почала самоідентифікуватися. А наразі активізувалась нова національна прогресивна еліта, якою були зроблені ревізії багатьох подій української історії в період радянської окупації. Ми стали свідками поступової деконструкції радянсько-імперських міфів, витиснення тоталітарних стереотипів із суспільної свідомості. Так, протиправними сьогодні є публічне заперечення Голодомору 1932–1933 років в Україні, публічне заперечення факту правомірності боротьби за незалежність України в ХХ столітті, публічне виявлення зневажливого ставлення до борців за незалежність України у ХХ столітті тощо. З огляду на це, відмова від ідеологічної спадщини Радянського Союзу викликає питання і про правонаступництво сучасної України. Після введення до наукового обігу альтернативних джерел української історії, тим самим поступово знищуючи радянську ідеологічну монополію в науковій сфері, з'явилася можливість зруйнувати заангажовані точки зору на події Української революції, визнаючи як і її саму, так і існування УНР як незалежного і суверенного державного утворення. Проте юридичних альтернативних, головне офіційних, точок зору щодо питань про правонаступництво від УНР, ані фахових дискусій, ми досі не маємо. Про це свідчать проекти законів, що надходять в Раду, зокрема законопроекти № 2068, № 7521 і інші. Уваги потребує тільки законопроект № 2068, адже він сучасніший відтворює положення попередніх законопроектів, що надходили в Раду з аналогічним питанням. Аналізуючи текст даних проектів, можна сказати про дещо спрощений підхід авторів до вирішення відзначених проблем, адже деякі норми законопроектів прямо суперечать нормам міжнародного права. Так як правонаступництво держав має для нових державних утворень конкретні практичні наслідки, то разом із цим постає багато важливих питань: перегляд або денонсація міжнародних договорів та угод, питання членства в міжнародних організаціях, правонаступництво щодо власності, архівів та боргів тощо. І хоча на сьогодні основні

питання правонаступництва держав урегульовані такими багатосторонніми конвенціями, як Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів 1978 р. [3] та Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і державних боргів 1978 р. [2], все ж таки у переважній більшості випадків виникає необхідність укладення спеціальних, двосторонніх договорів, або багатосторонніх між державою-попередницею і державою-наступницею. Такою угодою стала Угода про створення Співдружності Незалежних Держав, укладеної в Мінську 8 грудня 1991 р. між Республікою Білорусь, Україною та Російською Федерацією. У ст. 12 цієї угоди зазначено наступне: «Високі Договірні Сторони гарантують виконання міжнародних зобов'язань, що впливають для них із договорів та угод колишнього Союзу РСР» [17]. Задля детальнішого порозуміння між колишніми членами СРСР та Російською Федерацією на виконання положень конвенції було підписано Меморандум про взаєморозуміння з питання правонаступництва щодо договорів колишнього СРСР, які представляють взаємний інтерес та Меморандум про взаєморозуміння щодо боргу іноземним кредиторам СРСР та його правонаступників від 28 жовтня 1991 р. Зазначимо, що спочатку було встановлено основний принцип виплати — принцип солідарної відповідальності. Після підписання меморандуму Україна та Росія пішли шляхом укладання двосторонніх договорів, які завершити остаточно так і не вдалося. Останнім актом стала Угода між сторонами про врегулювання питань правонаступництва щодо боргу та активів колишнього СРСР за «нульовим варіантом». Вона була підписана 9 грудня 1994 р., проте ратифікована Україною не була через ряд причин, які наразі вже вирішити не можливо в зв'язку із збройною агресією Російської Федерації. Як зазначали Войціховський А. В. та Бакумов О. С., проблема правонаступництва щодо державних боргів є однією з найбільш складних і гострих. Поза сферою правового регулювання залишається багато інших видів фінансових зобов'язань держав, а також борги держави перед фізичними і юридичними особами за кордоном і на території держави [11, с. 112]. Повноцінна оцінка майна проведена не була, спірним залишилось і питання про розподіл частки Алмазного фонду СРСР, адже так як ревізія майна проведена не була, то і спеціальна угода, якою це питання повинно було регулюватися, не була підписана. Тому в законопроектах про правонаступництво від УНР пропозиція відмовитися від усіх міжнародних зобов'язань за міжнародними договорами укладеними від імені УНР, а угоди і договори визнати такими,

що втратили чинність 18 березня 1921 року (стаття 3) — є такими, що суперечать нормам міжнародного права, зокрема принципу добросовісного виконання договірних зобов'язань державою-наступницею та статті 33 Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і державних боргів 1983 р. Із змісту статті законопроекту також випливає, що за принципом того, що до України перейдуть всі борги УНР, неврегульованим залишиться питання його погашення, адже багатьох країн-кредиторів, що були сторонами угод укладених від імені УНР вже немає на геополітичній карті; вони або зникли зовсім, або з розпадом колоніальних держав утворились незалежні утворення. Про правонаступництво щодо договорів, власності, архівів та боргів УРСР та СРСР взагалі не йдеться. Чи означає це, що від них ми повинні відмовитися? Щодо першого, то така теза є юридично суперечливою з точки зору міжнародного права, адже це положення не узгоджується з одним із основоположних принципів міжнародного права, а саме принципом добросовісного виконання міжнародних зобов'язань — «*Pacta sunt servanda*» (стаття 26 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, 1969 р.). Навіть якщо взяти до уваги положення ст. 7 Закону України «Про правонаступництво» від 1991 р., у якому зазначено, що «Україна є правонаступником прав і обов'язків за міжнародними договорами СРСР, які не суперечать Конституції України та інтересам республіки», то можна сказати, що всі такі договори повинні відповідати такому критерію легітимності застосування, як відповідності Основному Закону [15]. Що до речі зазначено у ч. 2 ст. 9 Конституції України. Ємець І. О. зазначив, що на це існує загальне правило, що «дійсність договору або згода держави на обов'язковість для неї договору» може оспорюватись тільки на основі застосування норм Конвенції про право міжнародних договорів (стаття 42 Конвенції). Стаття 27 цієї ж конвенції передбачає, у свою чергу, що учасник не може посилається на положення внутрішнього права як на виправдання невиконання ним договору [8, с. 247]. Погодившись з цією думкою, можна зробити висновок, що скасування чинності такого договору може відбуватися виключно шляхом визнання його недійсності або його припинення чи зупинення, а не шляхом перевірки на відповідність Конституції, а тим більше не може скасуватись Законом. Отже положення законопроекту щодо врегулювання даних питань не тільки створюють правові колізії, вони абсурдні з міжнародно-правової точки зору.

В проекті закону правовідносини, які пропонують врегулювати народні депутати України, не охоплю-

ються поняттям «правонаступництво держав», ані з точки зору конвенційного міжнародного права, ані з точки зору звичаєвого; це викликає питання, що пов'язані з дією міжнародних договорів та угод, чинність яких починається з моменту входу УНР у склад РСФСР і по проголошення незалежності України. А саме, ставлять під сумнів нашу міжнародну правосуб'єктність, бо визнання УРСР несамостійним суб'єктом зовнішньополітичної діяльності і всі її дії як незалежної республіки, зокрема щодо набуття членства в ООН, Раді Європи, ОБСЄ та інших міжнародних організаціях залишаться наразі під великим питанням. Аналогічно проблема виникне і з великою кількістю нормативно-правових актів, на яких ґрунтується вітчизняна дипломатія, переважно більшістю конвенцій, пактів, Загальною декларацією прав людини, Європейською соціальною хартією і іншими важливими актами. З аналізу змісту положень ініційованих законопроектів, можна сказати, що в переважній більшості випадків вони носять або декларативний, або взагалі абсурдний характер, так як він підриває не тільки міжнародну правосуб'єктність України, а й чинність національного законодавства. Адже слід констатувати, що до прийняття Основного Закону діяла конституція УРСР з відповідними поправками, що було конституційною основою для подальшого державотворення аж до 28 червня 1996 р. Сумнівним буде і чинність законодавчих актів, у тому числі кодексів: Житлового кодексу Української РСР від 1983 р., Кодекс законів про працю України 1971 р., хоча наразі і триває стадія оновлення трудового законодавства та Кодексу про адміністративні правопорушення від 1984 р. [5]. У контексті законопроектів виникає питання і про територіальний аспект, адже із змісту ст. 5 Закону «Про правонаступництво» від 12.09.1991 № 1543-ХІІ визначено чітко кордони нинішньої України: «Державний кордон Союзу РСР, що відмежовує територію України від інших держав, та кордон між Українською РСР і Білоруською РСР, РРФСР, Республікою Молдова за станом на 16 липня 1990 року є державним кордоном України». Закон визначає територію в межах кордонів колишньої УРСР, а законопроект залишає відкритим питання, чи буде територія сучасної України збігатися з територією УНР, адже за ІІІ Універсалом: «до території Народної Української Республіки належать землі, заселені у більшості українцями: Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина, Херсонщина, Таврія (без Криму). Остаточне визначення границь Української Народної Республіки, як що до прилучення частин Курщини, Холмщини, Вороніжчини, так і суміжних

губерній і областей, де більшість населення українське, має бути встановлене по згоді зорганізованої волі народів» [13, с. 233]. Згідно з чинним законодавством, Україна відмовляється від претензій щодо своїх етнічних земель, що зараз входять в склад Росії, Польщі, Молдови, Румунії.

Положення щодо того, що Україна була окупована в період з 18 березня 1921 р. і по 23 серпня 1991 р. не можна назвати таким, що відповідає нормам міжнародного гуманітарного права, як і положення, що Російська Федерація, як правонаступниця СРСР є винною у скоєнні злочинів проти українців тоталітарним комуністичним режимом в період окупації (ст. 5); Україна має право пред'явити вимоги Російській Федерації у частині компенсації за злочини, скоєні проти українців тоталітарним комуністичним режимом (ст. 6); Україна не є відповідальною за злочини, скоєні тоталітарним комуністичним режимом в період окупації (ст. 4); вважати реабілітованими усіх осіб, які воювали у складі армії УНР, ЗУНР, партизанських загонів на боці УНР до 18 березня 1921 року, а також осіб, зазначених у ст. 2 цього проекту — все обґрунтовується режимом окупації [14]. Проте, окупація є конвенційно визначеним терміном, що визначає правовий режим окремих територій. Визначення закріплено у ст. 42 Положення про закони і звичаї сухопутної війни, яке є Додатком до IV Гаазької конвенції про закони і звичаї сухопутної війни 1907 р.: «Територія визнається окупованою, якщо вона фактично перебуває під владою армії супротивника. Окупація поширюється лише на ту територію, де така влада встановлена і здатна виконувати свої функції» [12]. Але добре відомо, що до лав армії РКЧА входили і українці, тим більше присягали їй вони на добровільній основі. І з огляду на історичні події під час Визвольних змагань 1917–1921 рр., можна сказати, що влада РСФСР прийшла за підтримки більшої частини українського населення, а не вчиняючи масового опору проти цієї влади вони підпали під один із принципів, за яким достатньо мовчазної згоди. Як зазначав Висоцький О. Ю. у своїй праці, на ньому ґрунтується тоталітаристський підхід до легітимації політичної влади, легітимність якого становить єдність обґрунтування та визнання, коли воно просто не може бути не визнано, оскільки виходить від влади, а влада орієнтується на цінності, символи та прагнення суспільства, на підставі яких має здійснюватися беззастережне визнання [1, с. 18–19]. Наступне із суперечливих питань, піднятих народними депутатами, яке заслуговує конструктивної критики, це питання реабілітації всіх, хто боровся за незалежність в лавах армії

УНР, ЗУНР та інших формуваннях, у тому числі, які існували під час перебування України в складі СРСР. Цей підхід суттєво суперечить нормам міжнародного та кримінального права, адже по-перше, визначення кого саме реабілітувати або засуджувати — це прерогатива судових інстанцій, а так як питання постає про реабілітацію осіб, які приймали участь у військових конфліктах — це питання Міжнародного Кримінального Суду. Адже особи, які приймали участь у воєнних злочинах, злочинах проти людяності не можуть бути реабілітованими і сам факт їх реабілітації — це порушення Загальної декларації прав людини. Національне законодавство, зокрема Закон України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» від 17 квітня 1991 року, де у статті 1² міститься перелік осіб, які мають бути реабілітовані [16]. Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про заходи щодо ліквідації спадщини колишніх комуністичних тоталітарних систем» № 1096 передбачала реабілітацію жертв тоталітарних репресій, які були несправедливо засуджені. Ті особи, які були засуджені за діяння, які вважаються протиправними та антилюдськими в цивілізованому суспільстві — реабілітації не підлягають. Всі вищевикладені аргументи це тільки окреслені в загальних рисах свідчення того, що не варто змішувати формально-юридичне правонаступництво та історико-культурне. Це питання привертає неабияку увагу, що породжує в собі велику кількість міжнародно-правових та теоретико-правових проблем. Ускладненням процесу вирішення даних проблем є його політизація, що заважає не тільки примиренню формально-юридичного континуїтету з історичним наступництвом, а й українському конституціоналізму взагалі.

Досвід міжнародної практики свідчить про те, що питання правонаступництва беззаперечно потрібне більш глибоке та тривале вивчення усіх проблем та перспектив її адаптації в сучасні українські реалії. Не можна поспішати з таким важливим питанням без залучення до обговорення фахівців-експертів, громадських обговорень, у тому числі і утвореннями незалежних експертних органів для оцінки не тільки історичного змісту, а й юридичної відповідності сучасним реаліям та законодавству. Адже подібна практика та законодавче новаторство нагадує не об'єктивізацію історії та зміну підходів до оцінок минулого, сприяння утвердженню нових конституційних засад та принципів, а навпаки — нав'язування специфічного політичного клімату задля легітимації окремих політичних сил під гаслом звернення до історичної спадщини українського конституційного будівництва. Ми вже маємо досвід із прийняттям

законів про декомунізацію, коли міжнародне співтовариство, зокрема провідні європейські історики, висловили занепокоєність як власне процесом законодавчої політизації історії, так само й тим, що закони ухвалено без ґрунтовних дискусій та без урахування думок тих, хто займає особливу позицію з цього питання [4]. З такою думкою важко не погодитися, бо як свідчить практика, зростає залежність законодавців від домінуючих особливостей політичних процесів. Через відсутність принципу циркуляції еліт страждає український конституційний розвиток. Критикуючи політизацію тоталітарним режимом історії, законодавці не помічають, як самі її політизують. Для того, щоб консолідувати українське суспільство, сприяти розвитку українського конституціоналізму, наша держава повинна діяти у галузі правонаступництва об'єктивно.

Отже, варто зробити **висновок**, що формальна зміна правонаступництва сучасної України від УНР

створила б проблеми, яких вирішити було б дуже складно, а практично неможливо, адже пізно застосовувати Балтійський варіант. З іншого боку, надважливо зробити такий крок, бо момент правонаступництва є важливим для історичної пам'яті українського суспільства – це менталітет, правова культура та правова свідомість і в цьому контексті можна говорити про континуїтет української правової та державницької традиції і закріпити юридично цей факт, але на рівні засадничих цінностей українського суспільства, а не змінювати юридичне правонаступництво країни. Це дасть змогу поєднати формально-юридичне правонаступництво від УРСР, тим самим зберігаючи і кордони і міжнародну правосуб'єктність в стабільному стані, не завдаючи шкоди українській дипломатії, та культурно-історичну наступність від УНР, що дасть змогу побудувати систему нових цінностей і засад для розбудови громадянського суспільства.

Література

1. Висоцький О. Ю. Технології легітимації політичної влади: теорія та практика: монографія. Дніпропетровськ: Пороги, 2010. 318 с.
2. Віденська Конвенція про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і державних боргів від 08.04.83 р. (дата приєднання України 17.11.92 р.). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/995_072
3. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів від 23 серпня 1978 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_185
4. Відкритий лист науковців та експертів-українознавців щодо так званого «Антикомуністичного закону»: сайт. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/vidkrytyy-lyst-naukovtsiv-ta-ekspertiv-ukrayinoznavtsiv-shchodo-tak-zvanoho>
5. Литвин В. Історія як інструмент політики (на прикладі однієї законодавчої ініціативи) / Володимир Литвин // Голос України, 2018. № 39. URL: <http://www.golos.com.ua/article/300391>
6. Грамота Президента Української Народної Республіки у вигнанні від 24.08.1992 року. URL: http://constituanta.blogspot.com/2012/01/1992_7493.html
7. Єгоров А. Є. Сучасний стан нормативного регулювання правонаступництва України // Історія торгівлі, податків та мита. № 1–2 (13–14). 2016. С. 288–293.
8. Ємець І. О. // Правонаступництво України щодо міжнародних договорів про правову допомогу в цивільних справах // Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія ПРАВО. Випуск 29. Том 2. 2014. С. 245–248.
9. Іванова А. Ю. Проблема юридичного оформлення історико-культурної спадщини УНР // Правова держава. К., 2017. Вип. 28. С. 18–27.
10. Іванова А. Ю. Про правонаступництво, окупацію, культурно-історичну спадщину та деякі тенденції і недоліки вітчизняного законопроектів / Права Людини в Україні // Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. URL: <https://web.archive.org/web/20200225180444/http://khp.org/en/index.php?id=1522912037>.
11. Історія держави та права України (1991–2019 роки): Навчальний посібник / за заг. ред. доктора юрид. наук, професора, академіка Національної академії правових наук Бандурки О. М. Харків: Майдан, 2019. 344 с.
12. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі: Положення від 18.10.1907. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/995_222.
13. Кудлай О. Б. Третій Універсал ЦР // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2013. Т. 10: Т-Я. С. 147. 784 с.: іл. ISBN 978-966-00-1359-9.

14. Проект Закону про правонаступництво України щодо Української Народної Республіки № 2068 від 05.09.2019. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66691.
15. Про правонаступництво України: Закон України від 05.10.1991 № 1543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12>
16. Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років: Закон України від 17.04.1991 № 962 XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12>
17. Угода про створення Співдружності Незалежних Держав від 10.12.1991 р. № 1958-XII. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_077

References

1. Visockij O. Yu. *Tehnologiyi legitimaciyi politichnoyi vladi: teoriya ta praktika: monografiya*. Dnipropetrovsk: Porogi, 2010. 318 s.
2. Videnska Konvenciya pro pravonastupnictvo derzhav shodo derzhavnoyi vlasnosti, derzhavnih arhiviv i derzhavnih borgiv vid 08.04.83 r. (data priyednannya Ukrayini 17.11.92 r.). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/995_072
3. Videnska konvenciya pro pravonastupnictvo derzhav shodo dogovoriv vid 23 serpnia 1978 r. // Verhovna Rada Ukrayini. Oficijnij internet-sajt. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_185
4. Vidkritij list naukovciv ta ekspertiv-ukrayinoznavciv shodo tak zvanogo «Antikomunistichnogo zakonu»: sayt. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/vidkrytyy-lyst-naukovtsiv-ta-ekspertiv-ukrayinoznavtsiv-shchodo-tak-zvanoho>
5. Litvin V. Istoriya yak instrument politiki (na prikladi odniyeyi zakonodavchoyi iniciativi) / Volodimir Litvin // Golos Ukrayini, 2018. № 39. URL: <http://www.golos.com.ua/article/300391>
6. Gramota Prezidenta Ukrayinskoyi Narodnoyi Respubliki u vignanni vid 24.08.1992 roku. URL: http://constituant.blogspot.com/2012/01/1992_7493.html
7. Yegorov A. Ye. Suchasnij stan normativnogo reguluvannya pravonastupnictva Ukrayini // Istoriya torgivli, podatkov ta mita. № 1–2 (13–14). 2016. S. 288–293.
8. Yemec I.O. // Pravonastupnictvo Ukrayini shodo mizhnarodnih dogovoriv pro pravovu dopomogu v civilnih spravah // Naukovij visnik Uzhgorodskogo nacionalnogo universitetu Seriya PRAVO. Vipusk 29. Tom 2. 2014. S. 245–248.
9. Ivanova A. Yu. Problema yuridichnogo oformlennya istoriko-kulturnoyi spadshini UNR // Pravova derzhava. K., 2017. Vip. 28. S. 18–27.
10. Ivanova A. Yu. Pro pravonastupnictvo, okupaciyu, kulturno-istorichnu spadshinu ta deyaki tendenciyi i nedoliki vitchiznyanogo zakonoproektuvannya / Prava Lyudini v Ukrayini // Informacijnij portal Harkivskoyi pravozahisnoyi grupi. URL: <https://web.archive.org/web/20200225180444/http://khpg.org/en/index.php?id=1522912037>.
11. Istoriya derzhavi ta prava Ukrayini (1991–2019 roki): Navchalnij posibnik / za zag. red. doktora yurid. nauk, profesora, akademika Nacionalnoyi akademiyi pravovih nauk Bandurki O. M. Harkiv: Majdan, 2019. 344 s.
12. IV Konvenciya pro zakoni i zvichayi vijni na suhodoli ta dodatok do neyi: Polozhennya pro zakoni i zvichayi vijni na suhodoli: Polozhennya vid 18.10.1907. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/995_222.
13. Kudlaj O. B. Tretij Universal CR // Enciklopediya istoriyi Ukrayini: u 10 t. / redkol.: V. A. Smolij (golova) ta in.; Institut istoriyi Ukrayini NAN Ukrayini. K.: Nauk. дума, 2013. T. 10: T-Ya. S. 147. 784 s.: il. ISBN978-966-00-1359-9.
14. Proekt Zakonu pro pravonastupnictvo Ukrayini shodo Ukrayinskoyi Narodnoyi Respubliki № 2068 vid 05.09.2019. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66691.
15. Pro pravonastupnictvo Ukrayini: Zakon Ukrayini vid 05.10.1991 № 1543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12>
16. Pro rehabilitaciyu zhertv represij komunistichnogo totalitarnogo rezhimu 1917–1991 rokiv: Zakon Ukrayinu vid 17.04.1991 № 962 HII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12>
17. Uгода pro ctvorennia Spivdruzhnosti Nezaleznhn Derzhav vid 10.12.1991 r. № 1958-HII. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_077